

Arta teatrală

PEDAGOGIA: VOCAȚIE SAU DOBÂNDIRE?!... SAU DESPRE CALITATEA DE FORMATOR A ARTISTULUI

PEDAGOGY: CALLING OR ACQUIREMENT OR ABOUT THE CONDITION OF SHAPER OF THE ARTIST

DANIELA LEMNARU,

conferențiar universitar, doctor,
Universitatea de Arte din Târgu-Mureș, România.

Articolul încearcă să ofere o opinie personală despre noțiunea de formator, pedagog, făcând apel la experiența proprie, în care se regăsesc dimensiunile de actor, regizor, profesor. Cele trei se întâlnesc, se despart uneori, se completează, dar cu siguranță au același scop: obținerea performanței.

Cuvinte-cheie: pedagogie, formativitate, știință, creație, responsabilitate, rigoare, profesionalism.

The article tries to put forward a personal viewpoint about the idea of shaper, of educator, calling into requisition my own praxis as an actor, a stage-director, a teacher. These three dimensions sometimes take separate ways, sometimes they complete each other, but, for certain, have the same goal: obtaining performance.

Keywords: pedagogy, shaper, science, creation, responsibility, rigour, professionalism.

Voi propune analizei acest spațiu, de formativitate, extrem de incitant, provocator, alunecos dar și plin de satisfacții.

Aș lansa întrebarea, sau meditația, dacă pedagogul, formatorul, poate să se descopere, să se formeze, să se perfecționeze, sau pur și simplu trebuie să aibă doar vocație?!

Experiența mea pedagogică (de doisprezece ani), sau de formare, sau de îndrumare, mi-a demonstrat, totuși, până acum, câteva lucruri: printre altele, acela că îndeletnicirea de formator este oarecum diferită de cea a practicii artistice individuale. Nu cred deloc în faptul că *arta* de a fi pedagog este direct proporțională cu *vechimea* pe care o ai în practică, cu atât mai puțin, cu vârsta biologică. A nu se înțelege că experiența câștigată în timp, ca și artist practician, nu-ți folosește în dimensiunea formativă. Dimpotrivă. Dar nu este o condiție fără de care nu se poate „practica” pedagogia. Cunosc tineri pedagogi, cu rezultate absolut remarcabile în domeniul pedagogiei, fără a poseda un trecut artistic complex. Au știut, au reușit, să se formeze și să se adapteze tuturor cerințelor și exigențelor pedagogice cu o ușurință și un profesionalism de necontestat. Așa cum, la fel, cunosc oameni de teatru scilipitori pe scenă, cu roluri (sau regii ale spectacolelor) miraculoase, care nu și-au găsit locul pe platforma pedagogiei. Unii dintre ei chiar se feresc de această zonă, recunoscând/mărturisind că nu pot să facă asta, nu dispun de datele necesare; nu se încumetă să riște pe un teritoriu pe care nu-l stăpânesc și mai ales, *simt* că nu se potrivește structurii lor. Alții se încapățânează să demonstreze contrariul, chiar dacă primesc semnale care-i contrazic.

Personal, cred că dimensiunea pedagogică cuprinde în ea și formarea, și descoperirea, și calitatea nativă, și auto-perfecționarea. Cert este, de asemenea, că teoria poate fi foarte bună și utilă, dar, totuși, practica e cea care te ajută mai mult, mai concret, în această experiență. Da, mai cred că pedagogia se poate și învăța, cu condiția să ai de la cine, să te educi așa încât să fii mereu cu simțurile în alertă, capabil a detecta ce-ți folosește, și se potrivește și se poate adapta profilului tău.

Sunt multe instrumentele cu care operezi în această latură și ai nevoie, printre altele, de: răbdare, prestanță, rigoare, inteligență, calitate (umană și artistică), flexibilitate, diplomație, creativitate. Sunt doar câteva dintre aptitudinile-calitățile pe care trebuie să le ai, să le dezvolți.

Prestanța și calitatea unui formator se clădește în fiecare zi, cu fiecare curs pe care-l ține, la fiecare întâlnire cu studenții, actorii, partenerii săi. Respectul și eventual admirația, se câștigă prin prestația lui de zi cu zi, începând cu, calitatea pe care o degajă ca partener direct de dialog și încheind cu realizările artistice.

Nu de puține ori am auzit de studenți, elevi, care au început să îndrăgească o materie, un curs -implicit să-l frecventeze și asimileze- datorită profesorului care îl predă. Dar... am auzit și că... e mai bine să aștepti trei ani fără să înveți nimic, un profesor bun, decât să pierzi trei ani învățând greșit de la un profesor slab.

Cred că pedagogia se și învață, dar trebuie să ai vocația de a ști să înveți, în primul rând pe tine, iar apoi pe ceilalți. Nu-i destul să cunoști foarte bine tu, trebuie să deții instrumentele cele mai performante de a-i putea învăța și pe alții.

E o profesie grea, pentru că se lucrează cu oameni, cu sentimente, cu emoții, cu stări, cu orgolii, vanități, cu imprevizibil, cu transformări, contradicții.

Am întâlnit tot felul de situații, fiecare cu specificul și problematica ei, și pot spune că din fiecare moment mai delicat, special (și nu neapărat în sens negativ!) am învățat câte ceva, mi s-a mai răspuns la o incertitudine, mi s-a mai infirmat o convingere... importantă rămâne relația pe care reușim/sau nu să o construim, parteneriatul uman și artistic (profesional) căruia îi punem bazele și-l înălțăm frumos, respectul și admirația pe care le cultivăm din/în ambele direcții.

Mai ales în aceste vremuri, atât de tulburi, de nestatornice, în care se poate schimba totul de la o zi la alta, în care nu mai găsim ușor echilibrul, în care oricine poate contesta orice, noi- ca și pedagogi- trebuie să fim aceia care putem asigura un mediu „seif“, pentru studenții noștri; este important pentru ei să se simtă în siguranță, protejați, apărați, încurajați.

Trebuie să avem grijă ca ei să înțeleagă foarte bine că autoeducația trebuie să-i însoțească permanent, să devină o a doua natură pentru ei, că autosuficiența nu e prea benefică, poate deveni chiar malignă, izolându-i de febra cotidiană a descoperirii și mirării.

De altfel, acestea, dacă ne gândim puțin, sunt la fel de valabile și pentru noi. Am întâlnit, de curând, în lecturile mele, câteva opinii, gânduri, ale unui tânăr om de teatru (al cărui stil de lucru l-am intuit și din produsul artistic pe care i l-am văzut) care mi s-au părut a fi foarte potrivite cu ceea ce simt și eu în această direcție- relația pedagogului cu studentul- și de aceea simt nevoia să împărtășesc, la rândul meu, aceste reflecții.

Orizontul mi s-a deschis spre o categorie nouă de întrebări pe care, chiar dacă le conțineam, nu mi le enunșasem cu subiect și predicat.

Trăiam cu falsa impresie că noi ne alegem studenții. Nu am să afirm, așa cum probabil vă așteptați, că studenții ne aleg pe noi. Cred, mai degrabă, că studenți și profesori deopotrivă ne suntem dați unii altora și că ambele părți ne merităm reciproc. Calitățile de suflet și virtuțile aferente lor trebuie să existe bilateral, datoria fundamentală fiind aceea de a le întreține prin activitatea concretă a fiecărei zile. Lesne de înțeles și foarte ușor de asumat... în declarație.

Fiecărui capitol predat din „munca actorului cu sine însuși“ trebuie să-i adăugăm și unul de „munca pedagogului cu sine însuși“. Numai așa putem spera că tinerii noștri parteneri vor declanșa „munca studentului cu sine însuși“. Descumpănirii profesorului în fața studenților ce trec prin școa-

lă fluierând îi corespunde cu simultaneitate cuantică descumpănirea studenților față de îndrumătorii ce stau în școală fluierând degeaba. În fața clasei nu poți minți. Nu poți mima competența. Nu poți impune principii pe care tu însuși nu le-ai însușit. Nu poți pune nereușitele tale pe seama studenților. Singurul vinovat de eșec ești tu -profesorul. Succesul este darul de sus pentru munca împreună.

Pedagogia de teatru exercitată ca muncă împreună. Dar ce înseamnă „muncă”? Ce înseamnă „împreună”?

Munca pentru noi (*el și studenții săi-n.a.*) este încercarea continuă ca, prin lupta cu sinele diurn, să tindem spre omul performant. Am fost conștienți că actoria nu este un scop în sine, ci doar una din căile posibile pentru atingerea acestui măreț ideal. Aceasta a fost starea pe care am ales-o noi.

Încercând să deslușim mecanismele profesiei noastre, am deschis perspective asupra dilemelor legate de natura omului și natura lui Dumnezeu, a bărbăției și feminității și, cel mai important, am dobândit certe abilități în deosebirea imposturii de adevărata creație, a valorii de non-valoare, a adevărului de falsitate. În lumea în care trăim, acesta nu e puțin lucru. Cu alte cuvinte, nu am acceptat suficiența indiferentă a ignoranței reci, ci am ales conștiința și conștiența de sine. Înțeles astfel, lucrul profesorului cu studentul este, în aceeași măsură, și lucrul studentului cu profesorul.

Componenta esențială este legătura sufletească. Impersonală, intuitivă și puternică, descarcă mari cantități de energie construind punțile de forță ale celui alt termen -,„împreună”.

„Împreună” este relația tăcută a celor care, prin spirit, caută Lumina conștienței de sine ca, mai apoi, să o exprime în act scenic. Performând într-un grup întemeiat pe astfel de decizii, șansa devenirii personale este net îmbunătățită.

Privind de-aici, am convingerea că, fără aceste principii și obiective, teatrul de mare performanță nu este cu putință. Și avem exemplele marilor trupe și ale regizorilor lor. Nu a existat nici un mare regizor fără o trupă de mari actori. Reciproca este valabilă și în ceea ce-i privește pe actori. Nu poate exista un singur actor mare. Există trupe mari și mai mulți actori mari ai aceleiași generații. Cercetați și-mi veți da dreptate.

„Într-o lume nebună, în care regizorii întâlnesc actorii sub semnul grabei, gândind la următorul proiect sau chiar la proiectul paralel și în care miza profesională cea mai înaltă este cum să facem „altfel și pe dos”, iar scopul ultim este premiul UNITER, școala reprezintă prima și ultima șansă de a constitui o echipă care să lucreze numai într-un valoare având ca temei liantul ferm al dragostei și credinței reciproce, necondiționate și dezinteresate.” [1, p. 39].

Este foarte rodnic să împărtășim între noi -pedagogii- idei, experiențe, metode, viziuni. Acest exercițiu ne ajută să vedem mai clar ansamblul, să detectăm detaliile acestuia mai individualizat, să ne refacem reperatele, să reevaluăm poziționarea noastră (artistică, formativă) în structura de bază a proceselor creative, într-un cuvânt, să avem șansa de a descoperi poate lucruri noi, de a corecta eventualele minusuri, traiectorii deviate, de a învăța încă ceva.

Desigur că lipsesc foarte multe alte ramificații (frământări, întrebări, rezolvări, abordări etc.) din această panoramă subiectivă, pe care le întâlnim și cu care operăm în interiorul unui produs artistic, dar mi-e cu neputință să epuizez acestea toate într-o singură lucrare; scopul prim a fost acela de a iniția un dialog cu cei interesați, de a-i stimula în „cercetarea” lor teatrală, de a le propune un mod de a privi relația regizorului cu textul, cu actorul, cu publicul, cu sine.

În ceea ce mă privește, din practica mea pedagogică, de până acum, aș putea, cu umilință, să trag câteva concluzii:

- am învățat de-a lungul timpului că actorul, în teatru, nu este niciodată singur, chiar atunci când îl vedem singur în scenă, că ceea ce face el este în legătură cu întreg spațiul viu de joc, cu ansamblul scenă-sală, cu scriitura dramatică, cu inventivitatea regizorală, etc.;
- că trebuie să cunoști direcțiile esențiale ale artei care te preocupă, vizând extragerea a ceea ce te interesează, și se potrivește, te ajută în dezvoltarea ta și personalizarea acestor „extrase” în conformitate cu structura ta;

- nimic nu e mai dăunător decât o știință dobândită teoretic, care nu-și găsește locul cel mai potrivit în practica individuală;
- arta teatrală nu trăiește și nu poate progresa fără experimente și chiar fără o doză de imprudență;
- trebuie să existe- și există!- o deschidere către căutări dramatice și spectaculare, către lansarea unor nume noi, a încurajării diversității de stiluri, a înnoirii permanente a mijloacelor de expresie;
- trebuie să ții întotdeauna cont de *trecut* (în sensul universalității artei) dar mereu să privești către *viitor*;
- actorul trebuie să se cunoască foarte bine întâi pe *sine*, pentru a-și putea îndrepta atenția spre *ceilalți*.

Nu știi cu exactitate cum trebuie abordat un personaj: din interior spre exterior, invers...cu distanțare, cu sau fără reguli stricte de ghidare în procesul de creație...știi doar că, la urma urmei, pe spectatorul din sală, îl interesează doar ceea ce vede, doar ceea ce simte, doar emoția care există sau nu, doar actorul care nu se economisește și „arde“ pe scenă; nu-l va interesa cum actorul a reușit performanța scenică, prin ce mijloace, va participa doar, sedus fiind, odată cu actorul, la miracolul care se întâmplă în fața sa.

Sigur că putem vorbi despre actori cerebrali, actori intuitivi, actori mimetici etc. E important drumul: să-ți cunoști resursele, capacitatea de anduranță, rezistența în fața orgoliilor de tot felul, „să-ți păstrezi credința“, să readuci *copilul* din tine la fiecare nou personaj, pentru a-l transforma în *adult*, să nu uiți niciodată că ai un partener cu care relaționezi, că teatrul întotdeauna înseamnă *noi*, nu *eu* sau *tu*.

Concluzia?!

Noi trebuie să fim primii care să încercăm să salvăm ce putem, indiferent cu ce preț, pentru a nu ajunge să ne salvăm individual doar, solitar... răsfrându-ne din ce în ce mai tare...ne-am asumat responsabilitatea de a forma și modela conștiințe, caractere, destine, iar asta ne obligă la o rigoare umană autentică, la o prestață la care nu trebuie sub nici un chip, să renunțăm. Suntem datori, fiind o generație cu repere bine ancorate, totuși, în pământul bogat din care ne-am tras seva, să plantăm mai departe vlăstare care să prindă rădăcini puternice și să crească într-atât, încât să ne adăpostim noi în umbra lor.

În loc de încheiere:

„Actorul care a uitat să se joace se va afla în mare dificultate în momentul în care va fi pus în situația de a juca...“

Prefer.

- Actorul care se străduiește întâi să înțeleagă și apoi să facă înainte de a înțelege: cel care te solicită să-i spui CE, față de unii obsedați de CUM.
- Actorul care nu-și cunoaște, nu-și iubește și nu-și repetă mijloacele de expresie, celui care și le cunoaște într-atât și e atât de încântat de el, încât încearcă să facă uz de ele, cu tot dinadinsul, chiar acolo unde nu e cazul.
- Actorul care iubește teatrul mai mult decât propria-i persoană, celui care se iubește pe sine până la adorație încât privește teatrul doar ca pe o instituție creată anume pentru a-l sluji pe el.
- Actorul a cărui personalitate se manifestă în scenă și nu în afara ei.
- Actorul care nu vede în autor un dușman, în regizor-un tiran, ci cel ce știe să simtă libertatea creației sale și să o folosească într-un sistem determinat.
- Actorul care se chinuie să ajungă la un personaj, celui care chinuie un personaj pentru a-l determina să intre într-o haină, ori prea strâmtă, ori prea largă.
- Actorul cu simț al umorului, chiar atunci când joacă dramă, și cu intuiție a dramaticului, chiar atunci când joacă o comedie.

- Actorul nu într-atât de lucid încât să devină insensibil și nu atât de sensibil încât să-și piardă luciditatea.

- Actorul care te înțelege uneori dintr-un gest, celui care, pentru a-l convinge să facă un gest te obligă să-i ții o conferință.

- Actorul care își respectă arta și pe sine însuși, celui care se pretează la orice pentru a câștiga un fals prestigiu sau chiar o reală popularitate.

Mă opresc aici, de teama de a nu ajunge la o imagine a actorului ideal, care, din păcate — sau din fericire — nu există [2, p. 98].

Referințe bibliografice

1. PUIU, Ș. *Munca împreună-pasul înainte al pedagogiei moderne. În: Concept*. vol.4, nr.1. București: Ericom- Intersigma, 2012.
2. .MOISESCU, V. *Însemnări contradictorii*. București: Editura Unitext, 1999.